

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celipoli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List II.

V Ljubljani, 1. junija 1875.

Tečaj XV.

Boj za oliko!

(Dalje.)

Oburnimo se nazaj in začnimo najprej z nemškim kardinalom Nikolajem Kusanskem Cues, terg na r. Mosel, († 1464), od katerega govori neki zgodovinar, da ima dvojni pogled, in se ozira nazaj v sredovečno školastiko ter povzame vse, kar nam ona podaja, bodočemu veku pa naproti gleda ter mu naznanja obilo novih misli. Nikolaj Kusanski je bil, kakor Albert Veliki in Roger Bako, izveden v metafisiki in bogoslovji, pa tudi najden v prirodnih preiskavah. Obojna vednost pa je bila pri njem v lepem soglasji. Naravoslovje in matematiko je vpletal pri bogoslovnem preduhtovanji, in bogoslovje ga je vodilo pri preiskovanji narave. In tako je prišel poslednjič do misli, katero je pozneje Kopernik v določnejši obliki izrazil. Ko je v svoji znameniti knjigi, „de docta ignorantia“ od nevednosti v učenosti, dvoje terdil, 1. da ima svet svoje pravo središče in obsredje v neskončnem božjem bitstvu in, 2. da se vsa končna, minljiva, bitja morajo pregibati, je prišel do te misli, da zemlja ni središče sveta, pa tudi ne more biti brez gibanja.

Pojmo pa od Nikolaja Kusanskega do Kopernika († 1543) in bomo tudi nad njim najdlji velem matematikarjev združen s priserčno pobožnostjo svečeniškega duha. Papež mu je naročil, da popravi koledar in tako je prišel do svoje velikanske misli. Njegov spis: „de revolutionibus orbium caelestium“ je polen spoštovanja do božje besede, do cerkvene veljave. Kopernik spoznava, da ga vera ne more motiti pri učenostnem preiskovanju.

Tudi pri Keplerju (†1631) ste bogoslovje in matematika v naj lepšem soglasju. Vpeljavi v svojo „astronomia nova“ je postavil skraja načelno misel, da mora biti stvarjenje v vsakem obziru poobraz stvarnikov. Krog pa, tako govori dalje, je naj popolnejši obraz in podoba božje popolnosti. Tedaj morajo stvarjene reči, kolikor posnemajo božjo popolnost, pri svojem pregibanju tudi kolobariti (predstavljati podobo kroga). Ker so pa le nepopolni poobraz božji, morajo pa biti krogovi, nepopolni. Ta misel je vodila Keplerja, in po trudapolnem številjenju je spremljal Marta in druge premičnice po njih potih.

Galilej (1564 — 1642), kateremu so ob njegovi tristoletnici silili na vso moč v roke zastavo verskega upora, je bil tako malo podoben svojim sedanjim častilcem, da je svojo misel poterjeval z bogoslovjem in dokazoval z besedami svetega pisma. Da je pred sodnijo preklical svojo neoporečeno terditev Kopernikove sisteme, je naj lepše spričalo njegovi vernosti. Ako ga nočemo imenovati hinavca ali strašljivca slabega duha, — kar prepoveduje zgodovina, je preklical le za to, ker je cerkveno sodnijo višej spoštoval od svoje učenostne misli, kar je s tem očitno spoznal. Galilej je zatajil samega sebe, njemu je bila pokorščina višej od slovesa učenosti.

Pridenimo tem velikanom v astronomiji še Newtona (1725). On ni bil napuhnjen ateist, marveč tanke vesti do naukov svoje cerkve. Newton, ki se je podstopil razlagati mehaniko na nebu iz jednega poglavitnega načela, je spoznal tudi, da njegova sistema ne velja brez božje mogočnosti, od katere izvira vse gibanje. Newton ni bil priverženec tvarinarstvu, katero je cvetelo 17. stoletja na Angleškem. Tudi drugi prirodoslovci njegovega naroda niso bili brezbožniki. Mnogozasluženi kemikar Boyle († 1691) je volil v svoji oporoki nagrado tistemu, ki dokaže ničevnost ateizma s svedočbami iz prirodobogoslovskih vednosti. Mikroskopnikar Swamerdan († 1600) in botanikar John Ray († 1705) sta se živo vdeleževala boja zoper naturalizem v angleškem modroslovju.

Kakor v 17., tako tudi v 18. stoletju vidimo, da se na Angleškem poganjajo za vero naj večji naravoslovci. Sloveči grof Bridgewater. († 1829) je razpisal darila za razprave o božji mogočnosti, modrosti in dobroti, kakor se razodeva v stvarjenju in spodbujeni po njem je mnogo naj bolj učenih mož pisalo v tem smislu tako zvane Bridgewater. bukve. Matematikar Brinkley († 1835), kemikar Priestley († 1804) in Davy († 1829) je skerbno gojil vede pa tudi verno zagovarjal kerščanstvo. V vseh silah pri tvarini sem videl orodje božanstva; pravi kemikar vidi Boga v mnogobrojnih oblikah unanjega sveta, je rekel Davy.

Tudi na Francoskem in Talijanskem vidimo, da vednosti o naravi ne cveto po mlakužah tvarinarstva, a po visočinah vernosti. Sicer ni treba omeniti, da se matematika in astronomija naj bolj skerbno goji

po redovih in pri svečenikih katoliške cerkve, vzlasti pri Jezuitih. Ne segajmo nazaj na Descartes-a in Paskal-a, ki v matematičnih preiskovanjih nista zgubila vere; ostanimo pri najnovejšem času. (Dalje sledi.)

Jan Nep. Nečásek.

M.

»Čast in slava Vam bodi! Ker Vam pa drugega v hvalo dati ne moremo, smo v Venec nabrali nekoliko cvetic; blagovolite jih sprejeti v znamenje naše serčne hvaležnosti in resničnega spoštovanja do Vas, preblagi Gospod! Nabrane so na vertu, ki ste ga Vi skoraj deset let tako skerbno obdelovali. Spomladanske so. Pognale so iz mladih serc, in v spomin na belo Ljubljano in na slovensko mladost jih pri Vašem odhodu v zlato Prago poklonimo Vam hvaležni učenci ljubljanske gimnazije.«

Slava je čast najviše pomembe, poje Koseski. Častili in preslavljali so šolski mladenči ravnatelja svojega ter v znamenje serčne hvaležnosti in resničnega spoštovanja so za slovó poklonili mu nekoliko v Venec nabranih cvetic. Cvetice te so pesmice, ktere so v kratkem času zložili bili dijaki gimnazijski sami od VIII. do II. šole, in sicer najprej v imenu svojih součencev „Slovó“ za 8. razred A. Umek, za 7. J. Trobec, za 6. Fr. Tomšič, za 5. Fr. Marn, za 4. Lud. Tomšič in za 3. Fr. Levec. Tem so pridejane še nektere druge, n. pr.: „Slovenfi“ zložil Fr. Levec; „Deček in metuljček“ pa „Lipa“ zl. Lud. Tomšič; Sonet „O mili dom“ pa „Spomin“ o mladosti Jan. Zupan; „Nevihta“ J. Trobec; „Spev (kteremu je napev zložil Ant. Nedvéd), Domovini, Zvon sile, Govor konec šolskega leta 1860, Zlata Praga in bela Ljubljana, Pričujočim Pesmicam“, v katerih dijak A. U. Okiški, drugim tedaj voditelj, kaže svetu, kako naj se presojuje te spomladanske cvetice t. j. mladostne dijaške poskušnje v pesništvo slovenskem:

Z Bogom, srečno, hčerke nježne!	Serc iz mladih ste pognale
Koder bodete hodile,	V naglici; tedaj recite:
Bote dragi svet učile,	Dragi bratje, poterpate,
Da so serca nam hvaležne.	Veče bomo tud bolj zale.

Z Bogom, srečno, hčerke nježne,
Radostne povsod hodite,
In Slovence podučite,
Da so serca nam hvaležne!

Verli učenci gimnazijski so preljubljenemu voditelju za slovó bili napravili tudi slovesno večernico s svečavo in s petjem, in tako poča-